

Mart 2011'de Tahran'da vefat ettiğinde geriye 300'e yakın kitap ve 2000'in üzerinde makale bıraktı.

Eserleri. İrec Efşâr'ın bazı eserleri şunlardır: **Telif:** *Fihrist-i Maḳâlât-ı Fârsî* (I-VII, Tahran 1340-1385 hş., 1389 hş./2010); *Kitâbşinâsî-yi Firdevsî* (Tahran 1347 hş.); *Fihrist-i Maḳâlât-ı İrânşinâsî Der Zebân-ı Arabî* (Tahran 1356 hş.); *Hey'et-i Ümenâ-yi Kitâbhânehâ-yi 'Umûmî-yi Kişver* (Tahran 1357 hş.); *Yâdigârâ-yi Yezd* (I-III, Tahran 1374 hş.); *Nâdire-i Kârân* (609 İranlı meşhur şahsiyetin biyografisini içerir, Tahran 1383 hş.); *Gülgeşt der Vaṭan, Sefer-i Nâmçe* (Tahran 1384 hş.); *Defter-i Târîh* (Yezd 1384 hş.); *Fihristnâme-i Kitâbşinâsîhâ-yi İrân* (Tahran, ts.).

Neşir: *Neşr-i Fârsî-yi Mu'âşır* (Tahran 1330 hş.); Ebû Tâhir Semerkandî, *Semerîyye* (Tahran 1331 hş.); Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr, *Hâlât ü Sühanân-ı Şeyh Ebû Sa'îd* (Tahran 1331 hş.); Mirza Muhammed Han Kazvîni, *Yâddâştâ Ḳazvîni* (I-X, Tahran 1332-1354 hş.); Yahyâ b. Ahmed el-Bâharzî, *Evrâdü'l-ahbâb ve fuşûşü'l-âdâb* adlı eserinin *Fuşûşü'l-âdâb* başlıklı ikinci bölümü (Tahran 1345 hş., 1358 hş.); Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Pendnâme* (Tahran 1345 hş.); Ahmed b. Hüseyin b. Ali Kâtib, *Târîh-i Cedîd-i Yezd* (Tahran 1345 hş.); Hüseyin Ebîverdi, *Enîsü'l-âşîkîn* (Tahran 1346 hş.); Ebû Ca'fer Muhammed Kâtib, *Şerâ'î-i Mürîdî* (Tahran 1346 hş.); Hâfız-ı Şîrâzî, *Dîvân-ı Köhne-i Hâfîz* (Tahran 1348 hş.); *Maḳâlât-ı Taḳîzâde* (I-X, Tahran 1349-1358 hş.); *Nâme-hâ-yı Ḳazvîni be Taḳîzâde* (Tahran 1349 hş.); Ubeyd-i Zâkânî, *Dîvân-ı Ubeyd-i Zâkânî* (Tahran 1352 hş.); Ebû'n-Necîb es-Sühreverdî, *Âdâbü'l-mürîdîn* (Tahran 1358 hş.); Ahmed el-Gazzâlî ve Seyfeddin el-Bâharzî, *Dû Risâle-i 'İrfânî der 'Aşḳ* (Tahran 1359 hş.); Hasan Vüsûkuddeve, *Dîvân-ı Vüshûḳ* (Tahran 1363 hş.); Gulâm Hüseyin Sâdikî, *Heftâd Maḳâle* (I-II, Tahran 1369-1371 hş., Yahyâ Mehdevî ile birlikte); *Yağmâ-yı Sî ve Düvvüm* (Tahran 1371 hş., Kudretullah Rüşenî Za'ferânî ile birlikte); Muhammed b. Mahmûd Zengî, *Zengînâme* (Tahran 1372 hş.); Gulâm Reşîd-i Yâsemî, *Maḳâlehâ ve Risâlehâ* (Tahran 1373 hş., Muhammed Resul Deryâgeşt ile birlikte); Sirâc-ı Şîrâzî, *Tuḫfetü'l-muḫibbîn* (Tahran 1376 hş.); Muhammed Şefîk Hemedânî, *Şehr Âşûb* (Kum 1376 hş.).

İrec Efşâr ayrıca birçok dergide makale yazmış ve ilmi toplantılarda tebliğ sunmuştur (eser ve makalelerinin tam listesi için bk. "Kitâbşinâsî-yi Ber Güzîde-i İrec

Efşâr", *Iran and Iranian Studies: Essays in Honor of İraj Afshar*, ed. Kambiz Eslami, Princeton 1998, s. 1-35). İrec Efşâr hakkında yapılan yayınlardan bazıları şunlardır: Mohsin Bâkîrzâde, *Ercnâme-i İrec: Be Pâs-i Nîm Ḳarn Sevâbîḳ-ı Dîraḫşân-ı Ferhengî vü Dânişgâhî-yi Üstâd İrec Efşâr* (Tahran 1377 hş./1998), Kambiz Eslami, *Iran and Iranian Studies: Essays in Honor of İraj Afshar* (Princeton 1998), Seyyid Ferîd Kâsimî, *İrânşinâs-ı Mecelle-nîgâr: Zindegî u Kârname-i Maṭbû'âtî-yi İrec Efşâr* (Tahran 1389 hş./2011).

BİBLİYOGRAFYA :

"Kitâbşinâsî-yi ber Güzîde-i İrec Efşâr", *Iran and Iranian Studies: Essays in Honor of İraj Afshar* (ed. Kambiz Eslami), Princeton 1998, s. 1-35; Tahmürs Sâcîdî, "İrec Efşâr, İrânşinâsî ve Cihânşinâsî-yi İrân", *Gilân-ı Mâ*, XI/3, Reşt 1390 hş., s. 11-22; Mahmûd Nikûye, "İrec Efşâr Peder-i Kitâbşinâsî-yi Nevîn-i İrân", a.e., s. 40-47; İsmâil Şafak, "İrec Efşâr, İrâde Ma'tûf be-İlm", a.e., s. 107-112; M. Ali Azîzî, "Be Yâd Üstâd İrec Efşâr", a.e., s. 113-118; Seyyid Ferîd Kâsimî, "Sergüzeşt-i İrec Efşâr", *Kitâb-ı Mâh-ı Külliyyât*, XIV/6, Tahran 1390 hş., s. 62-71; a.mlf., "Kitâbdâr-ı Kitâb-ı Âferîn: Zindegî Kitâbverzâne-i İrec Efşâr", a.e., s. 94-97; a.mlf., "İrec Efşâr ve Târîh-i Maṭbû'ât-ı İrân", *Cihân-ı Kitâb*, XVI/1-2, Tahran 1390 hş., s. 103-106; Mihrân Efşârî, "Ḳahramân-ı Zindegîm, İrec Efşâr", a.e., s. 107-115; Pürî Sultânî, "Naḳş-ı İrec Efşâr der Kitâbdârî-yi Nevîn-i İrân", *Kitâb-ı Mâh-ı Külliyyât*, XIV/6 (1390 hş.), s. 75-81; J. Gurney, "Obituary İraj Afshar, 1925-2011", *Iran*, XLIX, London 2011, s. V-IX; Mohammad Hossein Azîzî, "In Memory of İraj Afshar (1925-2001), A Renowned Scholar of Iranian Studies", *Archives of Iranian Medicine*, XIV/4, Tahran 2011, s. 303-307; M. İbrâhim Bâstânî Pârîzî, "Yek Şem'ak-ı Kühî ber Mezâr-ı İrec Efşâr", *İrânâme*, XXVII/1, Bethesda 2012, s. 72-88; Nâsîrüddin Pervîn, "Pe-yâyend Nîgârîhâ-yi Mândîgâr-i Efşâr", a.e., s. 90-97; Abdolhossein Azarang, "İraj Afshar: An Irreplaceable Man", a.e., s. 269-278.

RIZA KURTULUŞ

EĞRIDERE PALANKASI

Makedonya'nın kuzeydoğusunda bir kasaba.

Bugün Kriva (Eğri) Palanka adıyla anılır. İçinden geçen küçük akarsu (Vardar ırmağının kolu olan Kriva Reka) sebebiyle Osmanlı kaynaklarında Eğridere şeklinde geçer. Daha sonra Eğridere Palankası adı yaygınlaşmıştır. Osmanlı idaresi sırasında Kosova vilâyetinde yer alan bir kaza merkeziydi ve büyük ölçüde Ortaçağ dönemi Slavişte'siyle (Slavişte) aynı topraklara sahipti. Osmanlı hâkimiyetinin ilk yüzyıllarında, hatta XIX. yüzyıla kadar burası Osmanlı tahrir ve cizye defterlerinde Nâhiye-i Slavişte olarak kaydedilmiştir. Eğridere Palankası ise Osmanlılar tarafından, XVII. yüzyılın

başlarında تنها ve dağlık bölge halkını barışa kavuşturmanın yanı sıra kontrolü zor olan araziye askerî ve idarî bir merkez oluşturmak amacıyla kurulmuştur.

Bölgeye dair yazılı kaynaklar oldukça sınırlıdır. Slavişte'nin bilinen ilk tarihî kaydı Bizans dönemine 1019 yılına kadar iner. Burası XII. yüzyılın sonunda yeniden kurulan Bulgar Çarlığı'na dahil edildi. XIV. yüzyılın başlarında bölge Sırp Krallığı'nın bir parçası oldu. Bununla ilgili bir belge, Sırp Kralı Milutin'in Slavişte'de yer alan birkaç köyü Halkidikiya yarımadasında Athos dağındaki büyük Hilendar Manastırı'na bağışladığı tarih olan 1321 yılına aittir. Sırp İmparatoru Çar Dušan'ın 1355'te Slavişte'yi parçalara ayırmasının ardından bölge umumiyetle özerk olan, Velbujd / Velbuzd'da yerleşmiş Dejanoviçler'e bağlandı. 1371'de Prens Konstantin Dejanoviç, I. Murad ve Yıldırım Bayezid'e hizmet eden bir Osmanlı beyi durumuna geldi. Onun, 1395'te Eflak'ta meydana gelen Rovine savaşı sırasında uygun bir vâris bırakmadan ölümünün ardından toprakları Osmanlılar tarafından ilhak edildi ve Köstendil sancağı (Kostadin-ili) adını aldı. Slavişte büyük Köstendil kazasının bir nahiyesi oldu, Tanzimat reformlarına (1865) kadar da böyle kaldı. Bu tarihten sonra Eğridere Palankası kazasına bağlandı ve yeni kurulan Üsküp merkezli Kosova vilâyetinin bir parçası haline geldi. XVII. yüzyılda, Eğridere Palankası'nın kurulduğu yerin birkaç kilometre uzağında Aziz Joakim Ossogovski Manastırı yer almaktaydı. Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin kurucularından biri olan bu azizin biyografisine göre manastır Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos döneminde (1143-1180) kuruldu. 867'de (1463) Fâtilh Sultan Mehmed Bosna'ya yaptığı seferde Ossogovski Manastırı'nda kaldı. Manastıra dair günümüze ulaşan en eski Osmanlı arşiv belgesi olan 925 (1519) tarihli Osmanlı tahririnde (BA, MAD, nr. 170) manastıra bizzat Fâtilh Sultan Mehmed tarafından geniş çaplı vergi kolaylıkları sağlandığı görülür.

Osmanlı öncesi dönemde Slavişte'nin idarî merkezi bugün harabe haline gelmiş olan aynı isimli köyün üzerinde yükselen Opila Kalesi idi. Günümüz Kriva Palanka'nın doğusuna doğru daha önceleri Rumca Saranda-Poron diye bilinen uzun, dar bir geçit yer almaktadır. Osmanlılar bu geçide aynı mânaya gelen Kırk Geçit adını verdiler. Kriva Palanka'nın 6 km. doğusundaki Krklja köyünün altında bu unutulmuş isim günümüze ulaştı. 1570 tarihli Slavişte nahiyesi tahririne göre

burası nisbeten az nüfuslu elli iki köyden meydana geliyordu. Buna göre nahiyede 1789 hıristiyan hânesi ve sadece dokuz müslüman hânesi mevcuttu. XVII. yüzyılda sınırda yer alan oldukça küçük on altı köy yok oldu. 1570 tahriri, hemen hemen hepsi doğu-batı yönündeki ana yol güzergâhında bulunan büyük köylerden yedisinin derbendci köy statüsünde olup bazı vergi kolaylıklarına ve köy sakinlerinin yolu koruma karşılığında silâh taşıma hakkına sahip olduklarını gösterir. Ayrıca bölgede mevcut çoğu köyde, büyük ihtimalle Prens Konstantin'in ordusundan kalan ve yüzyıllar boyunca konumlarını muhafaza eden çok sayıda martolos bulunmaktaydı. Yine 1570 tahririnde Konopişte köyü bütün bölgenin en büyük ikinci köyü olarak gösterilir. Seyyah Cavalli, 1560'ta Krklja'da geçidin girişinde çok güzel bir kervansarayın yer aldığını kaydeder. Philippe du Fresno-Canaye ise 1570'te bu köyün çevresinin fakir olduğunu ve burada hıristiyanların yerleştiğini ifade eder. Daha ayrıntılı olan 1570 tahrirleri bu bilgiyi teyit eder. Bu tahrirlerde sadece Konopişte'nin değil Krklja, Petralitsa, Podrzi Kon ve (H)rankovtsi köylerinin de derbend statüsüne sahip bulunduğu belirtilir.

XVII. yüzyılın ilk yarısında bölge sosyal ve ekonomik açıdan sarsıntı geçirdi. Nüfusta önemli ölçüde düşüş oldu. Eşkıyalık yaygınlaştı ve bölge ıssız hale geldi. 1633'te Slavişte'de isyan çıktı ve bütün bölgeye yayıldı. Rumeli Beylerbeyi Bayram Paşa isyanı şiddet yoluyla bastırmak yerine sorunun sosyoekonomik kökenlerine eğildi. Daha önceleri yerleşimin olmadığı, tehlikeli Sarandaron Geçidi'ne yakın, Kriva Reka / Eğridere'nin güney kıyılarında alçak ve düz bir tepede yüksek taş duvarlarla çevrili kalenin yanına bir cuma mescidi, yolcuların ücretsiz konaklayıp yemek yiyebilecekleri büyük bir kervansaray ve bir imaret inşa etti. Kalenin içinde müslümanlardan oluşan askerî bir birliğin yanı sıra çok sayıda hıristiyan paralı askerden meydana gelen bir martolos birliği de vardı. Toprağı ve işi olmayan eski isyancılar vezir tarafından bu yeni şehirde iskân ettirildi ve onlara iş bulundu. Hepsisi de şehrin ve bölgenin güvenliğinden sorumlu duruma getirildi. Eğridere Palankası'nın bu kuruluş hikâyesi, Osmanlı tarihlerinde yer almasa da kervansarayın girişinin üstünde bulunan ve günümüzde Üsküp'te Makedon Tarihi Müzesi'nde korunan 1043 (1633-34) tarihli kitâbesinde anlatılmaktadır.

Şehrin kuruluşundan yirmi beş yıl sonra 1660'ta Eğridere Palankası'ndan geçen

Evliya Çelebi üç cami, altı mescid, palankada elli hâne, varoшта ise 800 hânenin bulunduğunu kaydeder. Onun verdiği bu rakamlara göre kasabada 4000 nüfusun yaşadığı söylenebilir. Evliya Çelebi, Bayram Paşa'nın cömert vakfını över ve kasaba halkının ekseriyetinin ya doğrudan demirci olarak çalıştığını ya da bir şekilde metal üretimiyle ilgili bir iş yaptığını yazar. Bu bilgi 1664-1665 yılına ait bir cizye tahririyle (Sofya Millî Ktp., nr. F. 131A) kısmen teyit edilir. Bu kayıтта bölgedeki altı köyün (Ginofçe, Hrankovtsi, Otosnitsa, Petralits, Psaça ve Trnovçe) 299 hânelik nüfusunun madencilik yaptığı belirtilir. Dubrovnikli Marin Caboga, 1706'da Kriva Palanka ve Samokov madenlerinden çıkarılan demirin bütün Şark'ın en kaliteli demiri olduğunu söyler. Slavişte'de geçmiş Roma dönemine kadar inen madencilik ve metalürjinin yeniden canlandırılması işinin doğrudan Bayram Paşa tarafından yapıp yapılmadığı kesin olarak bilinmemektedir. En azından madenlerin yeniden açılışının, vezirin aldığı tedbirler sayesinde bölgede kanun ve nizamın yeniden tesis edilmesiy-le yakından ilişkili olduğu söylenebilir. 925 (1519), 957 (1550) ve 1570 yılları tahrirlerinden hareketle yapılan haritalara bakıldığında bölgenin güneydoğu tarafında yerleşim bulunmadığı görülebilir. Ancak XIX. yüzyılda, 1570'te var olmayan, en önemlileri Kostur ve Duraçka Reka olan en az dokuz madenci köyünün mevcudiyeti bilinmektedir. Evliya Çelebi, Eğridere Palankası'nın nehir kıyısına kurulduğunu ifade eder ve kalenin çevresinin 800 adım olup dikdörtgen şeklinde çok sert taştan yapıldığını, güney yönünde bir kapısı, bir mühimmat deposu, bir tahıl ambarının yer aldığını, dizdarın emri altında on hafif topla güçlendirilmiş 200 kişilik bir askerî birliğin bulunduğunu belirtir.

1689'da Eğridere Palankası, Viyana bozgununun (1683) ardından hızlanan

savaşlar döneminden çok etkilendi. Habsburg ordusu yerel hıristiyan halkı Osmanlılar'a karşı ayaklanmaya kıskırttı (Karpoş isyanı). Habsburg ordusuna bağlı bir müfrezenin yaptığı baskın yakındaki sancak merkezi Köstendil'e büyük bir darbe vurarak müslümanlar büyük bir katliama uğrarken bölgenin barış içinde gelişmesi engellendi. Habsburg birliğinin çekilmesinden sonra isyan bastırıldı. J. Ivanov önemli eseri *Severna Makedonija*'da, yazarı bilinmeyen Rusça bir seyahatnâme üzerinden giderek burada seyyahın ifade ettiği müslümanların yaşadığı küçük köyün, isyanın bastırılması sırasında yaşanan korkunç şiddet ve tahribatın ardından küçük bir köy halini aldığını düşündüğü Eğridere Palankası olabileceğini söyler. 1922'de Kosta Kostić hemen hemen aynı ifadeyi kullanarak bu anlatıyı tekrarladığından bu bilgi yaygın hale geldi. Ancak 1107 (1695-96) yılına ait avârız vergisi kayıtları bunun doğru olmadığını açık şekilde gösterir. Habsburg işgalinden hemen sonra Kriva Palanka'nın durumu hakkında dikkat çekici bilgiler yer verilen bu defterde Eğridere Palankası'nda yaşayanlarla ilgili ayrıntılı listeler vardır (BA, MAD, nr. 2740, s. 171-200). Buna göre kaledeki askerî birlik her birinin adı ve lakabı zikredilen, timar sahibi ya da ulûfeli yetmiş asker, dokuz cami görevlisi, on beş zâim ve sipahi, on beş ulûfeli azeb ve yine ulûfeli on beş fârisân olmak üzere 125 müslüman erkekten oluşmaktadır. Asıl şaşırtıcı olan husus ise şehrin hıristiyan nüfusuyla ilgilidir. Buna göre varoş kısmında yaşayan ve yine isimleri zikredilen 147 hıristiyan hânesi bulunmaktadır. Bölgenin maden köylerinde imtiyazlı statüdeki 109 madenci yaşamaktadır. Kalenin içerisinde ve kısmen kale çevresinde yer alan köylerde de 162 ve 132 kişiden oluşan iki hıristiyan paralı askerî birliği mevcuttur. Bütün bu rakamlara göre Eğridere

XX. yüzyılın başlarında Eğridere Palankası'nı gösteren bir kartpostal

Palankası'nda çoğunluğu hâne reisi olan 460 kişi vardı ki bu sayı Evliya Çelebi'nin verdiği rakamların hayli üstündedir. Defterdeki bilgiler derbendciler dahil olmak üzere Eğridere Palankası'nın askerî gücünün % 79'unu yerel hıristiyanların teşkil ettiğini gösterir. 1095'te (1684) padişah fermarıyla derbendcilerin sayısı 200'e çıkarılır. Böylece Eğridere Palankası askerî gücünün hıristiyan oranı % 83'e yükselir. Söz konusu tahrir defterinde, Eğridere'nin bir yerinde küçük bir palanka inşasına ve bölgede bulunan köylerden derbendci ya da martolos olarak tayinler yapılmasına ilişkin 1634'ten itibaren mevcut fermanların tam kopyalarıyla birlikte bir listesi yer almaktadır. Bu ise bir bakıma Kriva Palanka'nın "doğum sertifikası"dır. 1847-1851 yılları arasında 700 yıllık eski Jovan Ossogovski Manastırı, Kriva Palankası esnafının destekleriyle yeniden inşa edildi. Manastırda yer alan birçok bina, konak (başrahabin evi), rahip odaları, hizmet binası ve ahırlar da aynı tarihe aittir.

Uzun ömürlü olmayan Prizren eyaletine ait 1291 (1874) yılı salnâmesi de önemli bilgiler içermektedir. Bu tarihte Eğridere Palankası altmış yedi köylük bir kazanın idarî merkeziydi. Salnâmede ayrıca Palanka şehrinde iki cami, bir hamam, üç müslüman ve beş hıristiyan mektebi olduğu zikredilmiştir. Bunların yanı sıra beş tekke, bir saat kulesi, beş han ve beş meyhane bulunmaktadır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sırasında ve sonrasında çok sayıda müslüman bağımsızlığını kazanan Bulgaristan'dan Eğridere Palankası'na göç etti. Buna mukabil aksi yönde bir hıristiyan göçü de yaşandı. 1900 yılından kısa bir süre önce Bulgar araştırmacısı Vasil Kančov şehrin çoğunluğunu

müslümanların oluşturduğunu tesbit ettiğini söyler. 4370 kişilik şehir nüfusunun 2500'ünü müslümanlar teşkil ederken 1500 hıristiyan Bulgar, 350 Çingene ve 20 Ulah mevcuttu. Kančov aynı zamanda son on yılda şehrin çok hızlı bir gelişme kaydettiğini ekler.

XIX. yüzyılın son çeyreğinde daha önceleri çok önemli bir yeri olan demir madenciliği neredeyse sona erdi. Bölgedeki madencilik faaliyetlerini inceleyen tarihçi A. Keramitçiev bunu Kriva Palanka üzerinde de bazı etkileri olan Osmanlı-Rus harbine bağlar. Diğer taraftan Kosova vilâyeti 1314 (1896) yılı salnâmesinde diğer bir sebep de zikredilir: Yirmi-yirmi beş yıl öncesinde çok meşhur olan ve her yıl 10.000 liraya ihraç edilen Palanka'nın at nalları, artık Avrupa'nın artan ekonomik rekabetinin etkisi altında kalarak neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır (*Salnâme-i Vilâyet-i Kosova*, s. 153). 1912 yılında ve sonrasında Makedonya'nın bir parçasının Sırp lar tarafından işgalinin ardından Palanka müslümanlarının hemen hemen tamamı güneye doğru kaçtı veya kısa süre içerisinde göç etti. Küçük şehir böylece yok oldu, iki dünya savaşı arasında da bir daha kendine gelemedi. Bunun sebebi özellikle o yılların, yerel hıristiyanlar arasındaki Sırp lar'ı kendi iradelerinin aksine hareket etmeye zorlayan amansız Sırp politikaları idi. 1921'de Kriva Palanka'nın nüfusu 2148 iken 32 yıl sonra 1953'te 2539'a ulaşabildi. Ancak komünist yönetiminin çöküşü ve sınırların yeniden açılmasının ardından şehir yeniden eski transit bölge olma özelliğini kazandı ve ekonomisi büyümeye başladı. Kriva Palanka'nın merkezinde 1634

yılından kalma kalenin duvarlarından ikisi ve XIX. yüzyılın sonlarından kalma Osmanlı konağı halen korunmaktadır. 2006'da yapılan gözlemlere göre şehrin yaşlıları bir zamanlar ulucaminin ve hamamın bulunduğu yerleri çok canlı bir şekilde hatırlamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), V, 303; A. Boué, *La Turquie d'Europe*, Paris 1836, V, 54; *Salnâme-i Vilâyet-i Kosova* (haz. H. Yıldırım Ağanoğlu), İstanbul 2000, s. 152-156; Philippe du Fresne-Canaye, *Le Voyage du Levant* (ed. H. Hauser), Paris 1897, s. 34; J. Ivanov, *Severna Makedonija* (ed. D. J. Biserov), Sofia 1906, s. 192-195, 243-246; a.mlf., *Balgarski Starini iz Makedonija*, Sofia 1931, s. 140-150, 547-555; K. Kostić, *Naši novi gradovi na Jugu* (ed. R. Dordević), Beograd 1922, s. 119; D. Cornakov v.dğr., *The Cultural Monuments of the Peoples Republic of Macedonia* (trc. J. M. Leech - V. Mostrov), Skopje 1961, s. 78-82; Jusuf Livnjak, *Manuscript Gazi Husrevbegova Library, Sarajevo. Jusuf Livnjak, Putopis za hadža 1614, prijevod sa turskog: Mehmed Mujezinović*, Sarajevo 1981, s. 86; *Turski Izvori za Balgarskata Istorija* (ed. Str. Dimitrov v.dğr.), Sofia 1986, VII, tür.yer.; I. Mikulčik, *Srednovjekovni gradovi i tvrdini vo Makedonija*, Skopje 1996, s. 215-227; M. Kiel, *Bulgaristan'da Osmanlı Dönemi, Kentsel Gelişmesi ve Mimari Anıtları* (trc. İlknur Kolay), Ankara 2000, s. 5-8; a.mlf., "Ottoman Administrative Documents from the Turkish Archives Versus Myths and Assumptions in the Work of Academician Jordan Ivanov", *Izvestija na Istoriceski Muzej-Kyustendil*, V (1993), s. 141-169; *Turski Izvori za Balgarskata Istorija* (ed. E. Grozdanova), Sofia 2001, XIII, 127-131; S. Čurčić, *Architecture in the Balkans from Diocletian to Süleyman the Magnificent*, New Haven 2010, s. 669-670; P. Matković, "Dva Talianska Putopisa po Balkansom poluotoku iz XVI. veka", *Starine na svet izdaje Jugoslovenska akademiji znanosti i umjetnosti*, X, Zagreb 1878, s. 254; J. Mišković, "Neki stari gradovi i njihove okoline u Kraljevini Srbiji", *Starinar*, VIII/1, Beograd 1889, s. 49-53; H. Gelzer, "Publication and Comments on the 1018 Chrysobul of Basil II", *BZ*, II (1893), s. 13, 42; M. Caboga, "Serbo-Croat Translation and the Original Text", *Spomenik*, sy. 34, Beograd 1898, s. 222; Ž. Tadić, "Basilika u Psača", *Glasnik Skopskog Naučnog Društva*, V, Skopje 1939, s. 121-130; Skender Rizaj, "Rudarstvo vo Makedonija od XV-XVIII vek", *Glasnik na Institutot za Nacionalna Istorija*, XIV, Skopje 1970, s. 91-111; A. Keramitçiev, "Staroto rudarstvo i metalurgijata vo Zletovskata Oblast", *Istorija*, II, Skopje 1972, s. 171-188; a.mlf., "Za železnite rudnici vo Krivopalanečko (vo turskiot period)", *Arheološki Muzej na Makedonija*, VI-VII, Skopje 1975, s. 85-96; A. Handžić, "Ein Aspekt der Entstehungsgeschichte osmanischer Städte im Bosnien des 16. Jahrhundert", *SOF*, XXXVII (1978), s. 41-47; T. Tomoski, "Entwurf einer Karte von Burgen in Makedonien", *Balkanoslavica*, XI-XII, Prilep 1984-85, s. 33-45.

MACHIEL KIEL

Eğridere Palankası'ndan bir görünüş

